

УДК 331.56 *Нач. відділу аграрної економіки А.П. Сава¹, канд. екон. наук; доц. М.Г. Саєнко², канд. екон. наук; наук. співроб. О.М. Довгань¹*

ПРОБЛЕМИ БЕЗРОБІТТЯ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ВИРІШЕННЯ

Розглянуто сучасні тенденції формування безробіття сільського населення, відображено регіональні прояви цього негативного явища у сільській та міській місцевостях. Проаналізовано рівень безробіття сільського населення у розрізі вікових груп, рівнів освітньої підготовки, причин незайнятості. Обґрунтовано вплив основних чинників на формування рівня безробіття в сільській місцевості та шляхи вирішення проблеми.

Ключові слова: сільське населення, безробіття, економічна активність, зайнятість, економічна неактивність, ринок праці.

Вступ. Розвиток українського села в період становлення ринкових відносин супроводжувався кризовими явищами: різким спадом виробництва, особливо на реформованих сільськогосподарських підприємствах, та гіперінфляцією, зокрема на матеріальні ресурси для галузі. Це спричинило значне скорочення зайнятості селян та появу такого явища, як безробіття, яке в умовах сильно інтегрованої економічної системи Радянського Союзу не визнавалося через ілюзію повної зайнятості.

Проблема безробіття в Україні є складовою системної кризи в державі, що разом із макроекономічними параметрами занепаду села посилюється через значне перевищення смертності над народжуваністю, скорочення чисельності сільського населення, руйнацію сільської соціальної інфраструктури, зниження життєвого рівня сільського населення.

Це призвело до того, що на селі й досі не сформовано повноцінного ринку найманої праці. Поспішна руйнація колективної власності, замість продуманої, поетапної її трансформації в адекватні ринковій економіці форми, призвела до непомірного скорочення попиту на робочу силу, що спричинило з одного боку значну міграцію сільських жителів у пошуках роботи, а з іншого – величезні обсяги прихованого безробіття на селі, передусім в особистих селянських господарствах.

У цих умовах вирішення проблеми безробіття сільського населення потребує ґрунтового наукового опрацювання та практичного втілення результатів досліджень як на державному, так і на регіональному рівнях.

Питання зайнятості сільського населення та його безробіття ґрунтовно висвітлили у своїх працях такі відомі вчені-економісти, як: Д. Богиня, О. Бугуцький, М. Вдовиченко, О. Грішнова, С. Гудзинський, І. Кравченко [5], Ю. Краснов, П. Лайко, Е. Лібанова, Л. Михайлова [7], П. Саблук, М. Орлатий, О. Павлов, І. Прокопа, К. Якуба, В. Яровий та інші. Незважаючи на вагомі наукові результати їхніх досліджень, проблеми безробіття у сільській місцевості потребують глибших досліджень з огляду на регіональні особливості розвитку зайнятості на сільських територіях.

Мета дослідження. Необхідно обґрунтувати основні тенденції формування безробіття сільського населення як основи економічної незайнятості на сільських територіях, виявити їх причини і фактори за загальноприйнятою методикою оцінки та прийняття на основі цього необхідних рішень для вирішення проблеми безробіття в регіоні.

Виклад основного матеріалу. Використання трудового потенціалу і зайнятість значною мірою характеризують індикатори безробіття. Безробіття визначається як соціально-економічна ситуація, за якої частина активних працездатних громадян не може знайти роботу, яку вони здатні виконувати. Хоча деякі науковці вважають, що безробіття – це стимулятор трудової дисциплінованості й економічної активності населення, однак соціально-економічні втрати від безробіття такі значні, що ліквідувати його повністю не вдається нікому.

За висновками ж вчених, головними причинами безробіття є такі: спад економіки і відповідне скорочення сукупного попиту на робочу силу; структурні зрушення (міжгалузеві, внутрішньогалузеві, регіональні); рух робочої сили (професійний, соціальний, регіональний) [1]. Як показали довготривалі спостереження, однією з особливостей безробіття в Україні є значна диференціація регіональних ринків праці, яка з часом збільшується [6]. З цієї метою ми дослідили безробіття на прикладі Тернопільщини, де значна частина працюючих залучена в аграрний сектор економіки.

Розглядаючи стан безробіття в сільській місцевості Тернопільської області за останнє десятиріччя, можна зробити висновок, що основні його індикатори є дещо кращими, ніж у міських поселеннях (табл. 1).

Табл. 1. Порівняльна динаміка чисельності безробітних у сільській місцевості Тернопільської області*

Роки	Всього безробітних у віці 15-70 років, тис. осіб.	зокрема в сільській місцевості, тис. осіб.	Питома вага безробітних у сільській місцевості до всього безробітного населення	Рівень безробіття (% до загальної кількості населення)			Чисельність безробітних у сільській місцевості в 2010 р. до відповідного року, %
				в місті	у селі	село до міста, % (+,-)	
2000	65,7	24,6	37,4	17,8	10,1	-7,7	78,5
2001	78,7	35,8	45,5	18,9	15,4	-3,5	53,9
2002	57,2	19,1	33,4	16,8	9,1	-7,7	101,0
2003	56,1	26,8	47,8	12,7	13,5	+0,8	72,0
2004	52,6	30,1	57,2	11,7	12,1	+0,4	64,1
2005	42,3	24,9	58,9	9,5	8,7	-0,8	77,5
2006	41,8	24,4	58,4	9,5	9,0	-0,5	79,1
2007	39,8	24,0	60,3	8,4	8,7	+0,3	80,4
2008	41,1	26,1	63,5	7,9	9,4	+1,5	73,9
2009	53,8	16,9	31,4	17,1	6,5	-10,6	114,2
2010	50,8	19,3	38,0	14,8	7,2	-7,6	-
2010-2000, %	77,3	78,5	+ 0,6 в.п.	-3,0 в.п.	-2,9 в.п.	×	×

*Розраховували автори на підставі літературних джерел [2, 3].

¹ Тернопільська державна сільськогосподарська дослідна станція ІКСГП НААН;

² Тернопільський національний економічний університет

Отож, рівень безробіття на селі у 2010 р. розрахований за методикою МОП, становить лише 7,2 % проти 14,8 % у міських поселеннях. Але, порівнюючи з 2000 р., він змінився майже однаково як на селі, так і в місті, тобто скоротився на 2,9 та 3,0 відсоткових пункти відповідно. Питома вага безробітних у сільській місцевості до всього безробітного населення регіону становить лише 38,0 %, що на 0,6 відсоткових пункти більше, ніж у 2000 р.

Здавалося ці показники вказують на стабільну ситуацію на селі, але, на жаль, не все так добре, як видається на перший погляд. По-перше, позитивні тенденції щодо зниження безробіття на селі є нестабільними, оскільки чотири роки з десяти останніх рівень безробіття на селі перевищував аналогічні показники в міських поселеннях, зокрема у недалеких 2007-2008 рр. По-друге, питома вага безробітних у сільській місцевості до всього безробітного населення, починаючи від 2003 р. і до 2008 р., щорічно зростала, але у 2010 р. значно знизилася і досягала рівня 2000 р. По-третє і найважливіше, індикатори безробіття на селі виглядають краще внаслідок значного прихованого безробіття у формі вимушеної самозайнятості населення в особистому селянському господарстві.

Як показує практика, безробіття по-різному проявляється за віковими групами сільського населення (табл. 2).

Табл. 2. Рівень безробіття сільського населення Тернопільської області за віковими групами у 2010 р. [3]

Населення	Сільське населення			Міське населення			Рівень безробіття сільського до міського населення, %
	безробітних за групами, тис. осіб	питома вага груп, %	рівень безробіття за групами, %	безробітних за групами, тис. осіб	питома вага груп, %	рівень безробіття за групами, %	
Безробітне населення у віці 15-70 років	19,3	100,0	7,2	31,5	100,0	14,8	-7,6
зокрема за віковими групами:	5,5	28,5	13,1	6,7	21,3	26,7	-13,6
15-24	4,0	20,7	13,9	4,8	15,2	15,4	-1,5
25-29	0,2	1,0	0,8	6,3	20,0	21,4	-20,6
30-34	2,5	13,0	7,8	3,3	10,5	12,1	-4,3
35-39	5,7	29,5	8,9	7,1	22,5	13,6	-4,7
40-49	1,4	7,3	2,9	3,3	10,5	8,1	-5,2
50-59	×	×	×	×	×	×	×
60-70	×	×	×	×	×	×	×
Населення працездатного віку	19,3	100,0	8,1	31,5	100,0	15,7	-7,6

Отже, найвищий рівень безробіття на селі спостерігаємо серед молоді віком 15-29 років. Вона в цій віковій категорії активно шукає роботу, перебуваючи безробітною, а пізніше її знаходить, але, на жаль, за межами села, шляхом міграції. Щоб зрозуміти важливість проблеми, варто підкреслити, що ця найбільш безробітна група селян становить 49,2 % всього сільського населення.

Найнижчий рівень безробіття (0,8 %) зафіксовано в групі віком 30-34 роки, що пояснюємо тим, що це найбільш працеактивна група, а залишились із неї на селі лише ті, хто має добру роботу або надію на її отримання. Не випадково ця група на селі найменш чисельна: в ній залишилось 1,0 % сільського населення (0,2 тис. осіб.).

Якщо ж порівнювати рівень безробіття за віковими категоріями на селі з міськими поселеннями, то варто зазначити, що рівень безробіття на селі нижчий в розрізі всіх категорій. Але найбільш істотний розрив – у віковій групі 30-34 роки. Це пояснюємо наявністю на селі значного прихованого безробіття, яке вважають зайнятим в ОСГ або ж трудовою міграцією за кордон.

Щодо освітнього рівня безробітних на селі, то там істотно переважають безробітні з повною загальною середньою освітою (64,8 % проти 41,6 % – у місті). З вищою освітою серед безробітних на селі – лише 7,3 % (у місті – 32,1 %) (табл. 3).

Табл. 3. Безробітне сільське населення Тернопільської області за освітою в 2010 р. [3]

Освіта безробітного населення	Сільське населення	Міське населення	Сільське до міського, +/-
Безробітне населення, тис. осіб.	19,3	31,5	12,2
зокрема мають освіту (в % до підсумку):	7,3	32,1	-24,8
повну вищу	5,7	3,8	+1,9
базову вищу	11,9	18,7	-6,8
неповну вищу	64,8	41,6	+23,2
повну загальну середню	10,4	3,8	+6,6
базову загальну середню	–	–	–
початкову або без освіти	–	–	–

Головними чинниками незайнятості на селі є звільнені з економічних причин (25,7 %), за власним бажанням (29,0 %) і непрацевлаштовані після закінчення навчальних закладів (32,6 %). Сільські безробітні у 2010 р. перевищують міських за питоною вагою тільки із причин непрацевлаштованості після закінчення навчальних закладів (табл. 4).

Табл. 4. Безробітне сільське населення Тернопільської області за причинами незайнятості в 2010 р. [3]

Причини незайнятості	Сільське населення, питома вага груп, %	Міське населення, питома вага груп, %	Сільське до міського, +/-
Безробітних у віці 15-70 років (тис. осіб.)	19,3	31,5	12,2
зокрема за причинами незайнятості (%):	25,7	31,4	-5,7
– вивільнені з економічних причин	29,0	34,3	-5,3
– звільнені за власним бажанням	10,8	14,9	-4,1
– призвані в армію і демобілізовані	1,9	3,0	-1,1
– звільнені після закінчення строку контракту	32,6	15,8	+16,8
– непрацевлаштовані після навчальних закладів	–	0,6	-0,6
– інші причини	–	–	–

Якщо порівнювати сільське і міське населення, то загалом сільські безробітні активніші, порівняно з міським, у пошуках роботи на 0,6 відсоткових пункти, а ті, які знайшли роботу і незабаром приступлять – на 2,2 %, але щодо організації власної справи уступають міському населенню на 0,9 % (табл. 5). Як свідчать дані, мешканці сільських територій швидше знаходять роботу, ніж міські. Так, понад 63,5 % активних сільських безробітних знаходили роботу від 3 до 9 місяців (міських – 37 %), третина – за 1-3 місяці, однак за тривалістю пошуку роботи до 1 місяця активніші міські жителі (29,6 % проти 18,1 %). У більшості (50 %) сільських жителів незайнятість тривала від одного до шести місяців (міських – 37,7 %), але за тривалістю незайнятості 12 місяців і більше міське населення становить 42,3 %, тоді як сільське – 19,2 %.

Порівнюючи рівень безробіття і чисельність безробітних на сільській території із загальноукраїнськими показниками та індикаторами сусідніх областей, Тернопільська область, як на перший погляд, виглядає доволі непогано (табл. 6 та 7).

Табл. 5. Безробітне населення Тернопільської області за активністю в пошуках роботи, її наслідками, тривалістю незайнятості та тривалістю пошуку роботи в 2010 р.*

Показники	Сільська місцевість	Міські поселення	Сільська місцевість до міської, +,-
Безробітних у віці 15-70 років, тис. осіб	19,3	31,5	12,2
зокрема в % до підсумку:			
За активністю в пошуках і її наслідками:			
- шукали роботу	93,8	93,2	+0,6
- намагались організувати власну справу	-	0,9	-0,9
- знайшли роботу і незабаром приступлять	2,2	-	+2,2
- знайшли роботу і чекають відповіді	4,0	5,9	-1,9
За тривалістю незайнятості:			
- до 1 місяця	1,9	9,9	-8,0
- 1-3 місяці	20,5	18,1	+2,4
- 3-6 місяці	29,5	19,6	+9,9
- 6-9 місяці	17,1	8,5	+8,6
- 9-12 місяців	11,8	1,6	+10,2
- 12 місяців і більше	19,2	42,3	-23,1
З числа безробітних ті які раніше мали роботу (тис. осіб.)	16,1	24,7	-8,6
Їх питома вага (%)	83,4	78,4	+5,0
За тривалістю пошуку роботи й організації власної справи тих, хто це робив:			
- до 1 місяця	5,4	8,4	-3,0
- 1-3 місяці	33,0	20,6	+12,4
- 3-6 місяці	30,5	16,4	+14,1
- 6-9 місяці	11,0	7,2	+3,8
- 9-12 місяців	7,9	4,2	+3,7
- 12 місяців і більше	12,2	43,2	-31,0
Середня тривалість пошуку (місяців)	6,0	8,0	-2,0

* Розраховали автори на підставі літературних джерел [3].

Табл. 6. Рівень безробіття сільського населення Тернопільської та сусідніх областей у віці 15-70 років, % [2, 3]

Регіон	Роки				2010 р. до 2000 р., +,-
	2000	2005	2009	2010	
Тернопільська	10,1	8,7	6,5	7,2	-2,9
Волинська	1,3	8,0	7,7	9,6	+8,3
Івано-Франківська	7,0	8,3	7,2	5,6	-1,4
Львівська	8,1	9,1	4,1	5,0	-3,1
Рівненська	8,0	10,2	11,7	8,8	+0,8
Чернівецька	13,8	6,3	8,4	8,4	-5,4
Хмельницька	7,1	4,6	9,3	10,9	+3,8
По Україні	6,7	5,7	7,2	7,1	+0,4

Табл. 7. Чисельність безробітного сільського населення Тернопільської та сусідніх областей у віці 15-70 років, тис. осіб [2, 3]

Регіон	Роки				2010 р. до 2000 р., %
	2000	2005	2009	2010	
Тернопільська	24,6	24,9	16,9	19,3	78,5
Волинська	3,9	19,4	19,0	23,6	у шість разів
Івано-Франківська	25,8	26,2	23,5	18,1	70,2
Львівська	39,6	42,8	19,4	23,6	59,6
Рівненська	19,0	25,7	30,4	25,4	133,7
Чернівецька	24,1	15,4	25,5	25,5	105,8
Хмельницька	20,8	13,4	28,3	33,0	158,7
По Україні	465,3	400,9	502,0	493,5	106,1

Як видно з табл. 6, у Тернопільській області, порівняно з 2000 р., названі параметри покращилися, а по Україні й у деяких сусідніх областях – погіршилися. Так, рівень безробіття сільського населення на Тернопільщині за означений період знизився на 2,9 відсоткових пункти, тоді як по Україні дещо зріс – на 0,4 %. Кращі показники в регіоні були лише на Львівщині і Чернівецьчині – відповідно 3,1 і 5,4 % зниження. Якщо чисельність сільських безробітних по Україні, порівняно з 2000 р., зросла на 6,1 %, то на Тернопільщині – зменшилася на 21,5 %. Кращий показник лише на Львівщині.

Це означає, що скорочення чисельності безробітних на Тернопільщині відбулося за рахунок непомірної самозайнятості у трудомісткому і низько-ефективному особистому селянському господарстві. Це не може бути абсолютно позитивним явищем і тим більше не може мати далекого майбутнього.

Гірша ситуація на Тернопільщині із зареєстрованим безробіттям на селі (табл. 8). Його рівень (2,8 %) однаковий із загальноукраїнським, але вищий від показників майже всіх сусідніх областей (за виключенням Рівненської та Хмельницької). Щоправда динаміка показників зареєстрованого безробіття більш обнадійлива. Якщо порівнювати з 2000 р., то в 2010 р. і рівень безробіття, і чисельність безробітних зменшилися у селах Тернопільщини, а по Україні – навпаки. Це є наслідком зневіри знайти найману роботу і перехід до самозайнятості в особистому селянському господарстві, про що вже йшлося.

Щоб якоюсь мірою остаточно переконатися у деяких попередніх висновках щодо зайнятості та безробіття сільського населення Тернопільщини,

розглянемо глибше категорію неактивного сільського населення. Для цього продемонструємо зв'язок тенденцій розвитку загальних параметрів безробіття із групою економічно активного населення на селі, але із дзеркальною (діаметральною) спрямованістю (табл. 9).

Табл. 8. Чисельність зареєстрованих безробітних у державній службі зайнятості та рівень зареєстрованого безробіття в сільській місцевості Тернопільської та сусідніх областей [2, 3]

Регіон	2000		2005		2010		Чисельність зареєстр. безробітних в 2010 р. в % до 2000 р.	Рівень зареєстр. безробіття в 2010 р. до 2000 р., +/-
	зареєстр. безроб. в ДСЗ, тис. осіб	рівень зареєстр. безроб., %	зареєстр. безроб. в ДСЗ, тис. осіб	рівень зареєстр. безроб., %	зареєстр. безроб. в ДСЗ (тис. осіб)	рівень зареєстр. безроб., %		
Тернопільська	12,6	5,5	27,5	11,3	6,6	2,8	52,4	-2,7
Волинська	9,3	4,1	13,8	6,5	5,0	2,3	53,8	-1,8
Івано-Франківська	24,0	7,2	23,0	8,1	7,8	2,7	32,5	-4,5
Львівська	42,7	10,1	30,9	7,7	10,2	2,4	23,9	-7,7
Рівненська	15,4	7,1	25,3	10,9	9,0	3,5	58,4	-3,6
Чернівецька	10,9	6,5	21,3	10,5	5,8	2,4	53,2	-4,1
Хмельницька	4,4	1,6	14,7	6,0	7,6	3,0	172,7	+1,4
По Україні	274,2	4,5	433,4	7,1	173,5	2,8	63,3	-1,7

Табл. 9. Порівняльна динаміка чисельності економічно неактивного населення в сільській місцевості Тернопільської області [2, 3]

Роки	Всього екон. неактивног населення у віці 15-70 років, тис. осіб.	Зокрема в сільській місцевості, тис. осіб.	Питома вага неактивного населення на селі до всього, %	Рівень неактивності (в % до загальної кількості населення)			Чисельність неактивного населення на селі в 2010 р. у % до відповідного року
				місто	село	село до міста, +/-	
2000	342,1	208,1	60,8	36,7	46,0	+9,3	91,5
2001	356,9	218,6	61,2	37,8	48,5	+10,7	87,7
2002	377,3	237,8	63,0	38,1	53,1	+15,0	83,0
2003	382,5	245,7	64,2	37,2	55,2	+18,0	81,8
2004	370,0	193,7	52,4	47,9	43,8	-4,1	84,6
2005	340,3	155,2	45,6	50,4	35,2	-15,2	92,0
2006	352,2	167,1	47,4	50,4	38,1	-12,3	88,9
2007	340,0	160,4	47,2	48,9	36,8	-12,1	92,1
2008	334,7	157,6	47,1	48,3	36,3	-12,0	93,5
2009	322,0	171,4	53,2	41,2	39,7	-1,5	97,2
2010	313,0	159,7	51,0	41,9	37,2	-	-

Як видно з табл. 9, з 2000 по 2003 рр. включно питома вага економічно неактивного сільського населення і рівні неактивності постійно збільшувалися і випереджували міські параметри. Але, починаючи з 2004 р., ситуація помітно змінюється: тенденція до погіршення параметрів призупиняється, вони стають кращими, ніж у міських поселеннях. Причому рівень неактив-

ності на селі стабілізується на відзначці 35-39 %, а питома вага неактивного населення – на рівні 45-47 %, у 2009 р. – 53,2 %, у 2010 р. – 51 %.

Серед причин неактивності сільського населення найбільш помітними є пенсійний вік (39,4 % до підсумку), зайнятість домашнім господарством (25,9 %) і навчання (20,2 %). Порівняно з міськими жителями на селі меншу питому вагу займають лише категорії неактивного населення за причинами навчання, зневірених у пошуках роботи, пенсійного віку та інші. За всіма іншими причинами неактивного населення у селі більше (табл. 10).

Табл. 10. Сільське населення Тернопільської області за причинами економічної неактивності в 2010 р. [3]

Показники	Сільське населення	Міське населення	Сільське до міського, +/-
Економічно неактивне населення, тис. осіб	159,7	153,3	-6,4
зокрема за причинами (в % до підсумку):			
- пенсіонери	39,4	42,2	-2,8
- зневірені у пошуках роботи	3,5	4,2	-0,7
- вважають, що немає підходящої роботи	3,0	0,5	+2,5
- не знають де і як шукати роботу	1,9	-	+1,9
- учні, студенти	20,2	25,5	-5,3
- за станом здоров'я	3,1	4,0	-0,9
- сподіваються повернутись на попередню роботу	0,6	0,3	+0,3
- сезонний характер роботи	1,2	0,1	+1,1
- оформляють дострокову пенсію	0,1	0,1	0
- отримали повідомлення про призив в армію	-	-	-
- перебувають на утриманні	1,0	-	+1,0
- виконують домашні обов'язки	25,9	22,9	+3,0
- інші	0,1	0,2	-0,1

За динамікою чисельності неактивного сільського населення становище на Тернопільщині дещо краще від загальноукраїнського показника і істотніші від показників сусідніх Волинської, Івано-Франківської і Львівської областей. Причини вже названо під час аналізу економічно активного населення. Щодо чисельності економічно неактивного сільського населення Тернопільщини в динаміці та порівняно із сусідніми та загальноукраїнськими показниками можна констатувати наступне (табл. 11).

По-перше, порівняно з 2000 р. рівень неактивності сільського населення області дещо знизився (на 8,8 відсоткових пункти). Це дещо краще від загальноукраїнського показника (6,0 %). Водночас, чисельність такого населення за означений період скоротилася на 23,2 % проти 31,7 % – по Україні. По-друге, чисельність неактивного сільського населення на Тернопільщині, на відміну від загальноукраїнських показників та показників сусідніх Хмельницької, Рівненської і Чернівецької областей, відзначається помітною нестабільністю.

На проблему зайнятості трудових ресурсів у сільській місцевості, поряд із державним регулюванням, мав би впливати ще й ринок робочої сили. Він власне впливає, ще й істотно, але, на жаль, не завжди конструктивно і соціально прийнятно. Справа в тому, що на селі особливо відчувається проблема кваліфікованих працеактивних робітників. Але ринок праці, через певні обставини, залишається тут безсилим і, навпаки, поглиблює проблему (табл. 12).

Табл. 11. Чисельність економічно неактивного сільського населення Тернопільської та сусідніх областей у віці 15-70 років і рівні його економічної неактивності [2, 3]

Регіон	Роки						Чисельність неактивного населення в 2010 до 2000 рр., %	Рівні неактивності в 2010 до 2000 рр., %
	2000		2005		2010			
	чисельність неакт. нас., тис. осіб	рівень екон. неактивності, %	чисельність неакт. нас., тис. осіб	рівень екон. неактивності, %	чисельність неакт. нас., тис. осіб	рівень екон. неактивності, %		
Тернопільська	208,1	46,0	155,2	35,2	159,7	37,2	76,7	-8,8
Волинська	62,9	17,6	109,9	31,2	95,6	27,9	152,0	+10,3
Івано-Франківська	203,3	35,6	248,6	44,0	235,2	42,0	115,7	+6,4
Львівська	254,9	34,2	259,9	35,6	238,1	33,3	93,4	-0,9
Рівненська	184,9	43,6	167,0	40,0	119,5	29,2	64,6	-14,4
Чернівецька	206,6	54,0	134,0	35,3	71,9	19,2	34,8	-34,8
Хмельницька	193,6	39,7	158,8	35,1	115,1	27,5	59,5	-12,2
По Україні	4922,0	38,5	3907,9	35,9	3362,2	32,5	68,3	-6,0

Табл. 12. Стан зареєстрованого ринку праці кваліфікованих робітників сільського та лісового господарств, рибництва Тернопільської області*

Показники	Роки					2010 р. до 2005 р., %
	2005	2007	2008	2009	2010	
1. Пропозиція робочої сили кваліфікованих робітників	1809	881	823	189	288	15,9
2. Попит на робочу силу кваліфікованих робітників	10	23	14	6	7	70,0
3. Навантаження незайнятого населення на вільні робочі місця робітників	181	38	59	32	41	22,7

* Розраховали автори на підставі літературних джерел [2, 3].

Навантаження незайнятого сільського населення на вільні робочі місця кваліфікованих робітників сільського господарства, незважаючи на різке скорочення, порівняно з 2005 р. (більш як у 4 рази), залишається непромірно високим – 41 особа на одну вакансію у 2010 р.

Причини такого становища відомі: значна корпоратизація галузі сільського господарства, що вплинула на помітну зміну структури аграрного виробництва, яке спрямоване передусім на монокультурне вирощування високоефективних зернових та олійних культур з найнижчою трудомісткістю без збереження тваринництва.

Отже, проведений аналіз засвідчує на загал вищу економічну активність і зайнятість сільського населення, порівняно з міським. На це вказують і узагальнюючі характеристики. На жаль, характер зайнятості (переважно як самопорятунок в особистому селянському господарстві) і величезний рівень прихованого безробіття вказують на непродуктивне використання трудового потенціалу сільської місцевості. Своєю чергою, таке становище трудових ресурсів на селі негативно позначається на демографічній ситуації. Словом, зайнятість і демографія перебувають у діалектичному взаємозв'язку.

Висновки. Проблема безробіття сільського населення та його економічної зайнятості є глобальним економічним, соціальним і культурним вик-

ликом сьогодення, що потребує комплексного вирішення на макро- і мікрорівнях, формування цілісної і пріоритетної державної політики щодо реалізації системи заходів правового, інституційного та організаційного характеру.

Дієвими заходами щодо сприяння зайнятості сільського населення та подолання безробіття в сільській місцевості поряд із традиційними діями державних та місцевих органів влади є сприяння розвитку аграрного виробництва та інших видів несільськогосподарської діяльності на селі, що виступатиме економічним базисом вирішення усіх соціальних проблем.

Література

1. Белоусова О.С. Актуальні проблеми безробіття в Україні в умовах фінансово-економічної кризи / О.С. Белоусова, А.В. Заїкіна, Г.Ю. Козлова // Вісник Волинського ін-ту економіки та менеджменту : зб. наук. праць. – 2011. – № 2. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vviev/2011_2/4.pdf
2. Економічна активність населення Тернопільської області в 2009 році : стат. зб. / за ред. Н.С. Дідуник. – Тернопіль : Вид-во "Тернопільське ГУС", 2010. – 208 с.
3. Економічна активність населення Тернопільської області в 2010 році : стат. зб. / за ред. Н.С. Дідуник. – Тернопіль : Вид-во "Тернопільське ГУС", 2011. – 212 с.
4. Заярна Н.М. Безробіття на селі: причини та шляхи вирішення / Н.М. Заярна, М.М. Чиковська // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Сер.: Економіка, планування і управління галузі. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.3. – С. 176-179.
5. Кравченко І.С. Трудоозберігаюча функція зайнятості : монографія / І.С. Кравченко. – К. : Вид-во "ІнЮре", 1998. – 360 с.
6. Купець О.В. Безробіття в умовах реформування економік України / О.В. Купець // Наукові записки. – Сер.: Економічні науки. – 2000. – Т. 18. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.aleph.ukma.kiev.ua/e-lib/NZ/NZV18_2000_economy/07_kupets_ov.pdf
7. Михайлова Л.І. Людський капітал: формування та розвиток в сільських регіонах : монографія / Л.І. Михайлова. – К. : Центр навч. літ-ри, 2008. – 388 с.
8. Населення України. Трудова еміграція в Україні. – К. : Вид-во Ін-ту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. – 233 с.
9. Черниш Т. Сутність та особливості довготривалого безробіття в Україні / Т. Черниш, О. Власенко // Україна: аспекти праці. – 2006. – № 3. – С. 8-12.

Сава А.П., Саєнко М.Г., Довгань О.М. Проблеми безробіття сільського населення і пути его решения

Рассмотрены современные тенденции формирования безработицы сельского населения, отражены региональные проявления этого негативного явления в сельской и городской местностях. Проанализирован уровень безработицы сельского населения в разрезе возрастных групп, уровней образовательной подготовки, причин незанятости. Обосновано влияние основных факторов на формирование уровня безработицы в сельской местности и пути решения проблемы.

Ключевые слова: сельское население, безработица, экономическая активность, занятость, экономическая неактивность, рынок труда.

Sava A.P., Saenko M.G., Dovgan O.M. Unemployment problems rural population and ways of its solution

The article considers the modern trends of rural unemployment, reflected the regional implications of this negative phenomenon in rural and urban areas. The level of unemployment of rural population in terms of age groups and levels of educational background, reasons for unemployment. The influence of main factors on the formation rate of unemployment in rural areas and ways to solve problems.

Keywords: rural population, unemployment, economic activity, employment, economic inactivity and labor market.